

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE
UPRAVA ZA PROBACIJO

Beethovnova ulica 3, 1000 Ljubljana

T: 01 252 77 40
F: 01 369 57 83
E: gp.upro@gov.si
www.mp.gov.si

UČINKOVITO
PRAVOSODJE

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Projekt razvoja modela ocenjevanja dejavnikov tveganja – izhodišča

Z namenom oblikovanja ustreznih programov obravnave oseb, vključenih v probacijo, in priprave poročil za sodišče in tožilstvo želimo na Upravi za probacijo razviti in implementirati model ocenjevanja dejavnikov tveganja kot pripomoček pri strokovnem delu probacijskih uslužbencev. V probacijskih službah v evropskih državah uporabljajo različna orodja, ki jim služijo za prepoznavanje krimonogenih potreb storilcev kaznivih dejanj in kot podlaga za oblikovanje tretmana, nekatera orodja pa so namenjena napovedovanju verjetnosti ponovitve kaznivega dejanja.

Andrews in Bonta (2010, 2017) sta krimonogene dejavnike oziroma dejavnike tveganja razvrstila v dve skupini, in sicer: v skupino **statičnih dejavnikov**, na katere se ne da vplivati in ki se ne spreminjajo (spol, starost, kriminalna preteklost, vedenje v preteklosti, idr.) in drugo skupino, kamor sta uvrstila **dinamične dejavnike**, ki se spreminjajo in na katere se da vplivati (npr. druženje z antisocialnimi vrstniki, zloraba psihoaktivnih substanc, pomanjkanje sposobnosti reševanja konfliktov, zaposlitev, izobrazba, prokriminalna stališča, idr.). Z vplivanjem na kriminogene potrebe storilcev in njihovo spremembo se vpliva tudi na stopnjo povratništva (Mrhar Prelič, 2020).

Na osnovi kriminoloških in psiholoških teorij so se razvila številna orodja za ocenjevanje dejavnikov tveganja, ki skušajo prepoznati ključne dejavnike, zaradi katerih je posameznik bolj izpostavljen izvrševanju kaznivih dejanj, in so razdeljena v 4 generacije. **Prva** generacija je temeljila na nestrukturirani strokovni presoji strokovnjaka (oceno možnosti ponovitve kaznivega dejanja je podal po opravljenem nestrukturiranem intervjuju) in je bila kot taka podvržena subjektivnosti. **Druga** generacija je že temeljila na empirično utemeljenih dejstvih, ni pa izhajala iz

teoretičnih osnov, poleg tega pa so bili v ospredju statični dejavniki (spol, starost, kaznivo dejanje, dolžina kazni, ipd.), ki dajejo zelo malo informacij o kriminogenih potrebah in njihovem vplivu na izvrševanje kaznivih dejanj. **Tretja** generacija je orodja razvijala na podlagi teoretičnih osnov in na empirično utemeljenih dejstvih, osredotočena na merjenje kriminogenih potreb posameznika. Primer orodja tretje generacije je LSI-R (Level of Service Inventory – Revised), ki napoveduje stopnjo povratništva in za katerega je dokazana zanesljivost. Nadgradnja tretje generacije je **četrta generacija**, ki poudarja povezanost ocenjevanja kriminogenih dejavnikov in vodenja primera (Andrews in Bonta, 2010, 2017 v Mrhar Prelič, 2020). Orodja te generacije so npr. Level of Service/Case Management Inventory (LS/CMI) in Offender Assessment System (OASys).

Razvoj tretje in četrte generacije modelov za ocenjevanje dejavnikov tveganja izhaja predvsem iz treh teoretičnih konceptov, in sicer Teorije odvrčanja (Desistance theory), Modela dobrega življenja (Good Lives Model) in Risk Need Responsivity Modela (v strokovni literaturi je uveljavljena kratica RNR). Model RNR se je uveljavil v 90 letih (razvijati pa se je začel v 80 . letih prejšnjega stoletja), ko so Andrews, Zinger, Hoge, Bonta, Gendrau in Cullen (1990) izvedli analizo učinkovitosti tretmanskih programov s ciljem odgovoriti na vprašanje, zakaj so določeni tretmanski programi učinkoviti, drugi pa ne. Na podlagi te študije so bila oblikovana tri splošna načela za učinkovito obravnavo storilcev kaznivih dejanj (Andrews, Bonta in Hoge, 1990 v Mrhar Prelič, 2020):

1. načelo tveganja (»risk«);
2. načelo potreb (»need«);
3. načelo odzivnosti (»responsivity«).

Model RNR temelji na teoriji osebnosti in kognitivno socialnega učenja (»The General Personality and Cognitive Social Learning Theory – GPSL Theory«), pri čemer bi naj odgovorni, ki programe obravnave storilcev kaznivih dejanj razvijajo in uporabljajo, zasledovali human in etičen pristop, upoštevali individualnost posameznika in njegove osebnostne poteze, programi pa se naj razvijajo na podlagi psiholoških torij. Kot že

zgoraj omenjeno je RNR osredotočen na tri ključna načela. Vprašanje pri načelu tveganja je, **KOGA** obravnavamo; zahtevnost obravnave naj bo odvisna od stopnje tveganja, obravnava pa se naj samo posameznike s srednjim in visokim tveganjem. Vprašanje pri načelu potreb je, **KAJ** obravnavamo. Kriminogene potrebe se z drugo besedo naslavlja kot dinamične dejavnike in imajo vpliv na izvrševanje kaznivih dejanj, zato naj bodo programi obravnave usmerjeni v kriminogene potrebe, pri čemer je potrebno krepiti posameznikove močne točke. Vprašanje pri načelu odzivnosti je, **KAKO** najboljšo obravnavati; programi obravnave naj bodo oblikovani glede na sposobnosti osebe, motivacijo, močne točke posameznika, starost, spol, stil učenja, idr. (Andrews in Bonta, 2007 v Mrhar Prelić, 2020).

Peta generacija orodij za ocenjevanje dejavnikov tveganja se usmerja predvsem v praktični vidik uporabe orodja pri oblikovanju osebnega načrta in obravnave storilca kaznivega dejanja, in vključuje poleg rizičnih dejavnikov tudi zaščitne dejavnike ter upošteva v večji meri tudi strokovno presojo strokovnega delavca. Ta orodja so enostavna za uporabo, imajo visoko zanesljivost in usmerjenost k intervencijam. Najbližje tem značilnostim so kanadski LS -CSM, PCL-SV in norveški BRIK. Tudi druge države so pristopile k razvoju podobnih orodij, npr. SAVRI (Katalonija), RISC (Nizozemska), SARPO (Češka), CRNA (Kanada in Latvija).

Uprava za probacijo želi na osnovi poznavanja teoretskih podlag in izkušenj razvoja in uporabe orodij v evropskih probacijskih službah ter v skladu s sodobnimi razvojnimi trendi razviti model ocenjevanja dejavnikov tveganja, ki bo:

- kratek in enostaven za uporabo,
- prilagojen slovenskemu prostoru oziroma izhajajoč iz slovenskega socialno-kulturnega družbenega konteksta in v skladu s slovensko zakonodajo,
- v pomoč probacijskemu uslužbencu pri pripravi poročil, oblikovanju osebnega načrta in načrtovanju strokovne obravnave (»case management« vidik),
- vključeval strokovno presojo probacijskega uslužbenca in ne bo temeljil zgolj na rezultatih merskega inštrumenta,

- analiziral ne samo rizične faktorje, ampak tudi zaščitne faktorje (močna področja) in vire strategij,
- usmerjen v praktično uporabo in v sistem intervencij (število stikov, stopnja nadzora, vrsta programa idr.),
- oceno tveganja oziroma rizičnosti podal na tri-stopenjski lestvici,
- imel visoko zanesljivost,
- integriran v bodoči Probacijski informacijski sistem (ProbiS),
- v dolgoročnem obdobju znanstveno preverljiv in validiran.

Uporabljena literatura:

- Andrews in Bonta (2007). Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation.
- Andrews in Bonta (2010). *The Psychology of criminal conduct* (5 izd.).
- Andrews in Bonta (2017). *The Psychology of criminal conduct* (6 izd.).
- Andrews, Bonta in Hoge (1990). Classification for Effective Rehabilitation. *Criminal Justice and Behavior*, 17(1), 19-52.
- Andrews, Zinger, Hoge, Bonta, Gendreau in Cullen (1990). Does correctional treatment work? A psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28, 369-404.
- Mrhar Prelič, D. (2019). Povratništvo oseb, obsojenih na zaporno kazen, 28-31.